

Cambridge Savaş Tarihi

Geoffrey Parker (ed.)

İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Kasım 2014, 546 sayfa, ISBN: 978-605-332-173-6

Gökhan ALAZ*

Geoffrey Parker'ın editörlüğüne yaptığı, 7 araştırmacının katkıda bulunduğu Cambridge Savaş Tarihi, "Giriş" ve "Sonsöz" bölümleri hariç, 4 bölümden ve 17 makaleden müteşekkil kapsamlı bir eserdir. Editörün yani G. Parker'ın önsözünde de belirttiği üzere Avrupa merkezci bir anlayışla yazılmıştır. Parker, bunun nedenlerini de 3 madde halinde vermektedir: Tüm büyük kültürlerin askeri tarihini tek bir eserde toplamanın olanaksızlığı; kitabın esas amacı ile doğru orantılı olarak aslan payını Batı'ya ayırırken Asya, Afrika, Yeni Dünya'nın askeri ve denizcilik geleneklerini destekler gibi görünmenin çelişkili bir durum yaratacak olması; geçen 200 yılda Batı savaş tarzının dünyaya hakim olması. Eser, Batı savaş tarzının ana hatlarını ve dünya hakimiyetini nasıl gerçekleştirdiğini belirli kavramlar ve

* Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, gkhnalz@outlook.com

tespitlerle ortaya koymak ve dünyanın geri kalanına karşı üstünlüklerinin kaynaklarını belirlemek amacıyla derlenmiştir.

Eserin “Giriş” yazısını kaleme alan G. Parker, burada kitabın ana fikrini oluşturan Batı askeriyesinin üstünlüğünü 5 temel tespit üzerine kurmaktadır: teknolojik üstünlük ve disiplin, süreklilik, meydan okumalara olağandışı tepki verme ve değişme yeteneği, maliyetleri artan savaflara maddi destek sağlama kapasitesi, saldırganlığa dayanan üstün askeri gelenek. Öncelikle Batı askeriyesi, Doğu’nun sayısal üstünlüğünü dengelemek için her zaman teknolojik üstünlüğe ve disipline ağırlık vermiştir. Barut elbette Asya’dan gelmiştir fakat bu tarz devrimsel teknolojileri sahiplenip geliştiren Batılılar olmuştur. G. Parker, Batı askeri geleneğinin sürekliliğine vurgu yaparak, Roma döneminde askeriye üzerine yazılan eserlerin çağlar boyunca büyük kumandanlara ve devlet adamlarına ilham kaynağı olduğunu belirtir. Yazar, Flavius Renatus Vegetius’un MS 390 dolaylarında yazdığı “De Rei Militarii” adlı eserinin Karolenj İmparatoru I. Lothar’dan George Washington’a kadar askeri karar alıcıları etkilediğini söyleyerek argümanını örneklendirir.(s.4) Parker, devam eder ve Batı askeriyesinin meydan okumalara karşı “eşsiz değişme yeteneği” ve “bu değişikliklere para sağlama gücü”ne vurgu yapar. Burada anlatılmak istenen, Erken modern dönemden başlayarak savaşın giderek artan maliyetine karşılık Batılıların uzun süreli kredi sağlama yeteneğidir. Bu, onlar için bir “gizli silah” olmuştur (s. 11). Son olarak, Parker’a göre Batı askeriyesinin üstünlüğünün esasını *saldırganlık yeteneği* oluşturmaktadır. Avrupa’ya yürüten Serhas, Hannibal, Attila, Araplar ve Türkler, düşmanlarını tamamen yok edememişlerdir. Fakat Avrupalılar, sayılan düşmanlarının devletlerini yok etmeyi başarmışlar ve nihayetinde saldırganlığa dayanan askeri geleneklerinin üstünlüğünü 20. yüzyılın ilk çeyreğinde dünyanın neredeyse yüzde 85’ini denetimleri altına alarak ispatlamışlardır.

Kitabın “Yanaşık Nizam Piyade Çağı” başlıklı birinci bölümünde bulunan “Piyadenin Kökeni (MÖ 600-350)”, “Falanjdan Lejyona (MÖ 350-250)” ve “Roma Tarzı Savaş (MÖ 250-MS 300)” makalelerini Victor David Hanson kaleme almıştır. Yazar, ele alması zor ve uzun bir dönemi yazmıştır fakat askeri sistemlerin sürekliliğini ve değişimlerin niteliğini, tüm bunların arkasındaki nedenleri argümanlarıyla destekleyerek değerlendirmiştir. İlk makalede, V. D. Hanson, Orta Doğu’da kurulan devletler ve onların askeri sistemlerinden çok kısa bahsettikten sonra özellikle Eski Yunan’a odaklanmış, burada ekonomik ve sosyal arka planıyla birlikte hoplit olarak adlandırılan ağır piyadenin ortaya çıkışını irdelemiştir. Hoplitlerin, disiplin anlayışı, savaflara hazırlanış biçimleri; falanks düzeni; zırhları, silahları ve bunları kullanım biçimleri; toplumsal hayatta ki rolleri vs. kapsamlı bir şekilde işlenmiştir. Makalede, özellikle Pers-Yunan savaşlarının ele alınışı ve tek tip askere, hoplite dayanan Eski Yunan askeri sisteminin, çok farklı görevleri ve fonksiyonları olan askerlere sahip Pers ordularıyla mücadeleleri sonucunda uğradığı değişim dikkat çekmektedir.

“Falanjdan Lejyona (MÖ 350-250)” ve “Roma Tarzı Savaş (MÖ 250-MS 300)” başlıklı makalelerde Batı ve Doğu’nun (Yunan-Pers) çatışması sonucunda çeşitlenen ordular, neticede hoplite dayanan

falanks sisteminin taktiksel bir sorun haline gelmesi ve bunu aşacak olan Büyük İskender'in babası II. Filippos'un reformlarından, Roma askeri sistemi ve onun inihatinin kadar ki dönem ele alınır. Klasik falanks sistemi, artık, değişen savaş tarzıyla birlikte farklı coğrafyalarda mücadele etmek için çok hantal kalmakta, düşmanı takip edememekte ve kesin sonuç alamamaktadır. II. Filippos, bu sorunları aşmak amacıyla falanksı baştan başa yenilemiş, silahlarını farklılaştırmış ve geliştirmiş, yardımcı birlikler ve süvarilerle birlikte adeta ortaya profesyonel askerlerden oluşan bir "senfoni" çıkarmıştır. V. D. Hanson, babasının reformist mirası üzerine Makedon devletini devasa bir askeri imparatorluğa dönüştüren Büyük İskender'in seferleri neticesinde yine Batı ve Doğu'nun karşılaşması ile ortaya çıkan yeni taktiksel değişim ve reformlara değinir, kuvvetten ziyade hareketliliğe ve akışkanlığa dayanan Roma lejyonunun ortaya çıkışını ele alır. "Roma Tarzı Savaş (MÖ 250-MS 300)" başlıklı makalede ise yazar, Roma ordusunun deniz aşırı seferlere göre dizayn edilmiş, her coğrafyada savaşabilecek bir askeri sisteme ve personel yetiştirme geleneğine sahip olduğunun altını çizer. Roma ordusundaki manipulus, kohort; hastati, principes, triari gibi temel taktik birlik ve birimlere değinir ve bunların savaş sahasındaki görevlerinin panoraması sunulur. Makale, askeri reformlar; yüzyıllardır süregelen bir geleneğin yani askerlik için mülk sahibi olma şartının kaldırılarak askeri personel havuzunun arttırılması; büyüyen sınırlar ve genişleyen savaş bürokrasisi ve askeri sistemde başlayan yozlaşmalar neticesinde kaçınılmaz olan yıkımın gerçekleşmesi ile son bulur.

Kitabın "Kâgir Kaleler Çağı" başlıklı ikinci bölümünde Bernard S. Bachrach'ın kaleme aldığı "Roma'nın Surlarında (300-1300)", Christopher Allmand'ın kaleme aldığı "Yeni Silahlar, Yeni Taktikler (1300-1500)" ve kitabın editörünün Geoffrey Parker'ın yazdığı "Barut Devrimi (1300-1500)" başlıklarıyla toplam üç makale bulunmaktadır. B. S. Bachrach imzalı ilk makale, Geç Roma'nın genel stratejisi üzerine kuruludur: İstilalar ve iç savaşların sonucunda surlarla güçlendirilen ve yeniden imar edilen kent yönetimini, dini örgütlenme ve üretim-nüfuz merkezlerini elinde bulundurma (s.70). Batı Roma yıkılmaya yüz tuttukten sonra ortaya çıkan devletler de bu stratejiyi benimsemişlerdir. Burada, Attila'nın "başarısız istilası", Şarلمان ve Iustinianus dönemi Avrupa askeriyesinin genel hatları, Batı Roma yıkıldıktan sonra ortaya çıkan adem-i merkeziyetçi feodal yapı ve bunun sonucunda küçük devletlerin düşük sayıdaki orduları ele alınmıştır. C. Allmand, ise makalesinde, öncelikle 1300'lerden erken modern döneme kadar olan yay ve mızrağın yükselişini, bunların süvariler karşısındaki başarısına değinir. Daha sonra gelişmeye başlayan kale teknolojisine mukabil ağır topların ve kuşatmaların, savaş sahasında daha fazla yer alması ve bunun neticesinde artmaya sayıları artmaya başlayan orduları inceler. Geoffrey Parker ise savunuculuğunu yaptığı Askeri Devrim teorisinin ana bileşenlerinden ateşli silahların yükselişi; bunların kaleleri kolayca yıkabilecek kapasiteye ulaşması ve buna karşı geliştirilen yeni kale teknolojisini, yani "trace italienne" denilen tarzı inceler. Parker'ın bu makalesi, kitabın temel tezi olan Batı savaş tarzının üstünlüğünün, "yeniliklere olağandışı tepki verebilme yeteneği" ve "teknolojik üstünlük" üzerinden bir değerlendirmesidir diyebiliriz.

“Yelken ve Top Çağı” başlıklı üçüncü bölümde “Yelkenli Gemiler (1500-1650)” Geoffrey Parker tarafından, “Yeni Dünyanın Fethi (1500-1650)” Patricia Seed tarafından, “Hanedan Savaşları (1494-1660)” yine Geoffrey Parker tarafından, “Çatışma İçindeki Devletler (1661-1763)” ve “Silahlanan Uluslar (1763-1815)” ise John Lynn tarafından kaleme alınmış makalelerdir. İlk makalede G. Parker, burada da bayraktarlığını yaptığı Askeri Devrim teorisinin başat noktalarından biri olan borda ateşi yapabilen büyük savaş gemilerini ele alıyor. Topların gemilere yerleştirilmesi ve gemileri zarar vermeden ateşleme yapabilecek teknolojik değişimin sağlanması ve kadırgalardan büyük kalyonlara geçişi irdeler. Aynı şekilde topaların gemilere uyarlanması ile karşılıklı borda ateşi yapan gemilerin taktiksel manevralarından ve ilk deniz imparatorlukları olan İspanya ve Portekiz’in Yeni Dünya’nın fethinin başlangıç aşamalarını ele alır. Patricia Seed ise G. Parker’ın makalesinin devamı niteliğinde ki makalesinde, Yeni Dünya’nın ve buradaki İnka ve Aztek medeniyetlerinin fethini; bu medeniyetlerin ordularının teknolojik olarak ve savaş geleneği açısından Avrupalıların çok gerisinde olmaları, Avrupalıların bunlara karşı yerel güçlerle stratejik ittifaklar kurmaları, demir ve ateşli silah faktörü, hastalıklar üzerinden değerlendirir. “Hanedan Savaşları (1494-1660)” makalesinde G. Parker, Fulvio Testi’nin “askerlerin yüzyılı” dediği (s. 164), profesyonel orduların dönemini ele alır. Bu dönemde orduların asker miktarı had safhaya çıkmıştır. Devletler asker sağlayabilmek için özel bir müessese haline gelen askeri girişimcilere ihaleler vermektedir. Tüfek, profesyonel ordularca, talim yoluyla mükemmelleştirilen yaylım ateşi dediğimiz taktiksel formasyonla, muazzam bir ateş gücüne erişmiştir. Bölümün, kronolojik olarak birbirinin devamı olan son iki makalesini kaleme alan John Lynn, Avrupa tarihinin en karmaşık dönemlerinden birinin askeri gelişmelerini ve bu döneme damgasını vuran liderlerin bu sahaya getirdikleri yenilikleri inceler. IV. Louis’i ele alan John Lynn, Fransa’da daha büyük ordular kurmak amacıyla vergilendirme yoluyla büyük kaynaklar sağlanılmasına ve orduda soylu subayların istihdam edilmesine değinir. Bu dönemde özellikle karmaşık kale savunmasını aşmak amacıyla IV Louis’in istihkam mühendislerinden Sebastian Le Pestre Vauban’ın getirdiği, eskilerine kıyasla seri atışlı ve daha iyi manevra kabiliyeti olan yeni top teknolojisi üzerinde durur. Son olarak Fransız Devrimi ile birlikte askere alma sisteminin tamamen değişmesi ve yurttaş askerlik kavramı incelenir. Bunun Avrupa’da dengeleri tamamen sarstığını, ulusların bir bütün olarak savaşların içerisinde bulunmasının başlangıç noktası olduğuna işaret edilir. Napolyon’un Büyük Ordu’sunun (Grande Armee) İngiltere’nin öncülüğündeki ittifak tarafından yenilgiye uğratılması neticesinde İngiltere’nin dünya siyaset ve ticaret sahnesinde bir numaralı aktör olmuştur. Bu bölümün en dikkat çekici noktası, Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıkan yapıdır. Buna göre, ordular artık toplumların bir aynası olmaya başlamış, “vatandaş” yönetiminde pay sahibi olduğunun bilinciyle birlikte devletin savaşını kendi savaşı olarak benimsemiştir.

Kitabın dördüncü ve son bölümü olan “Mekanize Savaş Çağı”nda bulunan tüm makaleler Williamson A. Murray tarafından yazılmıştır. Napolyon Savaşları sonucunda 1815’te ortaya çıkan yeni Avrupa Uyumu’ndan (European Concert), ABD’nin 11 Eylül saldırılarından sonra terörizme küresel bir savaş

başlattığı ve ardından gerçekleştirdiği Afganistan ve Irak işgallerine, 2004 yılına kadar uzanır. Özellikle Amerikan İç Savaşı ve Cihan Harplerinin oldukça ayrıntılı panoromaları sunulmaktadır. Yaklaşık 200 yıla varan çok geniş bir dönemi kapsayan makaleler dizisinde savaşın artık icra edildiği sahanın dışına taşmış olması ve toplumun tamamını etkilemesiyle birlikte ortaya çıkan durum önem arz etmektedir. Burada, Batı'nın bu 200 yıllık süreçte, bilimsel bilgiyi savaş sahasında başvurulan ilk araç olarak benimsemesi yoluyla teşkilatta, tefekküratta, teçhizatı yaptığı akıl almaz ilerleme ve bunun en nihayetinde dünyanın geri kalanına karşı açık bir zafer olduğunun altı çiziliyor. Eserin son sözünde Geoffrey Parker'ın yaptığı şu tespitler de günümüzü anlamlandırmak açısından da çok önemlidir:

“Batı tarzı yaşamın ve onu sürdüren ekonomik sistemin üstünlüklerinin geleceği sonuçta üç şeye bağlıdır: Uluslararası bunalımları yönetebilmek ve sonucu her zaman öngürlemeyen silahlı çatışmaları önlemek için sürdürülebilir yeterlilik; tehlikelere karşı savunmaya harcama yapmaya sürekli isteklilik; her devletin silahlı kuvvetleri üzerindeki siyasi denetiminin sürdürülmesi” (s. 473).

4 ana başlığa ayrılan kitapta yer alan makalelerin her birinin alt başlığı da kronolojik olarak düzenlenmiştir. Okuyucu, kitabı okurken herhangi bir noktaya dalabilir fakat kitabın ana fikrini ve temasını kaçırmaz. Harita bir savaşı anlamlandırmak için başvurulan en önemli kaynaklardan biridir. Bu hususta kitapta bir eksiklik vardır. Yalnız, Birinci ve İkinci Cihan Harpleri'nde ayrıntılı haritalar verilmiştir ancak haritaların verilmediği savaşlar için de gerçekten etkili özetler ve değerlendirmeler yazılmıştır. Eser, tarih boyunca neredeyse bilinen tüm toplumlarda var olan savaşın, Batı'da ki, kapsamlı bir anlatısı olmuştur. Başta da belirttiğimiz üzere 7 uzmanın katkıda bulunduğu kitap, savaşın her yönünü ele almaya çalışır: silah, disiplin, paralı ordu, daimi ordu, piyade, süvari, gerilla ve nükleer savaş, teknoloji, strateji savunma. Tüm bunlar, Marathon'daki Yunan zaferinden tutun da 30 Yıl Savaşlarına, oradan Prusya'nın birleşik bir Almanya'ya dönüşerek statükoyu sarsan dönüşümüne ve ABD'nin Körfez Savaşı'ndaki stratejik hava bombardımanına kadar bir bağlam içerisine yerleştirilir. Kitabın bizce temel problemi ise Batı odaklı olmanın sınırlarını iyi çizememiş olmasıdır. Misal, G. Parker, odak noktası olarak ele aldığı XVI. ve XVII. yüzyıllardaki gelişmeler neticesinde Batı hakimiyetinin temellerinin atıldığı görüşünü savunmaktadır. Osmanlı Devleti'nden oldukça az bahsedilmekte ve biraz da önemsizleştirilmektedir ancak bahsedilen dönemlerin Avrupa siyaseti ve askeriyesi için en önemli hususlardan biri de Osmanlı Devleti'nin Avrupa topraklarındaki varlığıydı. Bugün, Gabor Agoston ve Rhoads Murphey gibi araştırmacıların ortaya koydukları çalışmalar, mezkur yüzyıllarda askeri alanlardaki bazı meselelerde standartları Osmanlı Devleti'nin belirlediği yönündedir.¹ Bir örnek daha verecek olursak “yaylım ateşi” konusunda da, bu taktiksel formasyonun

¹ Rhoads Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş*, çev. Mehmet Tanju Akad, İstanbul, Homer Kitabevi, 2007.

Avrupa'dan önce Osmanlı Devleti'nde kullanıldığına dair çok önemli veriler bulunmaktadır.² Dolayısıyla mezkur dönemlerde Osmanlı'dan bağımsız bir askeri tarih yazılması pek doğru olmayacaktır, yani Batı'nın askeri hegemonyası iddiasında bulunurken, bunun temellerinin atıldığı bir dönemin en önemli askeri unsurlarından birinin de buna dâhil edilerek yeniden değerlendirilmesi gerekir. Son olarak Cambridge Savaş Tarihi, dünya askeri tarihinin Batı ayağının önemli bir derlemesi olarak okuyucuya çok faydalı katkılar ve bakış açıları sağlayabilecek bir eserdir.

² Günhan Börekçi, "A Contribution to the Military Revolution Debate: The Janissaries Use of Volley Fire During The Long Ottoman-Habsburg War of 1593-1606 and The Problem of Origins", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.* 59, 2006.